

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

TURMALARNING JAZONI IJRO ETISHDAGI O'RNI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Xolmurotov Xondamir Mirzohid o'g'li

IV Akademiyasi kursanti

Elektron pochta: kursantxondamir@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada turmalarning jazoni ijro etish tizimidagi o'rni, penitensiar faoliyatning nazariy-huquqiy asoslari hamda zamonaviy rivojlanish tendensiyalari tahlil qilingan. Shuningdek, mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish, inson huquqlarini ta'minlash, jazoni ijro etish samaradorligini oshirish masalalari ilmiy nuqtayi nazardan o'rganilgan. Penitensiar tizimdagi mavjud muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish yuzasidan amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: *penitensiar tizim, turma, jazoni ijro etish, mahkum, resotsializatsiya, probatsiya, inson huquqlari, kriminal-ijroiya siyosati, rehabilitatsiya, huquqiy islohot.*

РОЛЬ ТЮРЕЙ В ИСПОЛНЕНИИ НАКАЗАНИЙ И ВОПРОСЫ ЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

Аннотация

В данной научной статье проанализированы роль тюрем в системе исполнения наказания, теоретико-правовые основы пенитенциарной деятельности и современные тенденции развития. Также с научной точки зрения изучены вопросы ресоциализации осужденных, обеспечения прав человека, повышения эффективности исполнения наказания. Выявлены существующие проблемы в пенитенциарной системе, разработаны практические предложения и рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: *пенитенциарная система, тюрьма, исполнение наказания, осужденный, ресоциализация, пробация, права человека, уголовно-исполнительная политика, реабилитация, правовая реформа.*

THE ROLE OF PRISONS IN THE EXECUTION OF PUNISHMENT AND ISSUES OF ITS IMPROVEMENT

Annotation

This scientific article analyzes the role of prisons within the penitentiary system, the theoretical and legal foundations of penitentiary activity, and modern development trends. Issues regarding the resocialization of convicts, ensuring human rights, and increasing the efficiency of the execution of sentences have also been studied from a scientific perspective.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Existing problems in the penitentiary system were identified, and practical proposals and recommendations for their elimination were developed.

Keywords: *penitentiary system, prison, execution of punishment, convict, resocialization, probation, human rights, criminal enforcement policy, rehabilitation, legal reform*

KIRISH

Har qanday davlatning huquqiy-demokratik taraqqiyoti jazoni ijro etish tizimining samaradorligi bilan chambarchas bog'liqdir. Turmalar jinoyat sodir etgan shaxslarga nisbatan tayinlangan jazolarni ijro etuvchi muhim penitensiar institut hisoblanadi. Mazkur muassasalarning asosiy vazifasi nafaqat mahkumni jamiyatdan vaqtincha izolatsiya qilish, balki uni axloqan tuzatish, qayta tarbiyalash va jamiyatga moslashtirishdan iboratdir.

Zamonaviy penitensiar siyosatda repressiv yondashuvdan insonparvarlik tamoyiliga asoslangan tizimga o'tish tendensiyasi kuzatilmoqda. Shu nuqtayi nazardan turmalar faoliyatini xalqaro standartlarga mos ravishda takomillashtirish, mahkumlarning konstitutsiyaviy huquqlarini ta'minlash hamda qayta jinoyatchilikning oldini olish dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida ham jazoni ijro etish tizimini isloh qilish bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, penitensiar tizimni liberallashtirish, probatsiya institutini rivojlantirish va mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish mexanizmlarini takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

ASOSIY QISM

Turmalarining jazoni ijro etish tizimidagi o'rni

Turmalar jazoni ijro etish tizimining markaziy bo'g'ini bo'lib, sud hukmi asosida ozodlikdan mahrum etilgan shaxslarni saqlash va ularga nisbatan qonunda belgilangan tartibda jazo ijrosini ta'minlaydi.

Turmalarining asosiy funksiyalari quyidagilardan iborat:

sud hukmlarining muqarrar ijrosini ta'minlash; mahkumlarni nazorat ostida saqlash;

mahkumlarni axloqan tuzatish;

qayta jinoyatchilikning oldini olish;

mahkumlarni ijtimoiy foydali mehnatga jalb etish;

mahkumlarni jamiyatga qayta moslashtirish.

Penitensiar tizimning samaradorligi jamiyatdagi kriminogen vaziyatga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Chunki jazoni o'tab chiqqan shaxsning qayta jinoyat sodir etmasligi ko'p jihatdan turmadagi tarbiyaviy va reabilitatsion faoliyat sifatiga bog'liq bo'ladi.

Penitensiar tizim faoliyatining huquqiy asoslari

Turmalar faoliyati O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Jinoyat-ijroiya kodeksi hamda xalqaro huquq normalari asosida tartibga solinadi. Xususan, BMTning "Mahkumlar bilan muomala qilishning minimal standart qoidalari" (Nelson Mandela qoidalari) mahkumlar bilan muomala qilishning universal mezonlarini belgilab beradi.

Mazkur qoidalarga ko'ra:

qiynoq va g'ayriinsoniy muomala taqiqlanadi;
mahkumlarning sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilinishi shart;
tibbiy xizmat ko'rsatish kafolatlanishi lozim;
mahkumlarni ta'lim va kasb-hunarga o'qitish tizimi tashkil etilishi kerak.

Shu sababli jazoni ijro etish muassasalari faoliyatida inson huquqlari ustuvor tamoyil sifatida namoyon bo'lishi lozim.

Turmalar faoliyatidagi mavjud muammolar

1. Qayta ijtimoiylashtirish tizimining yetarli emasligi

Amaliyotda mahkumlarni jamiyatga qayta tayyorlash mexanizmlari ayrim hollarda sust ishlamoqda. Kasb-hunar o'rgatish, psixologik rehabilitatsiya va ijtimoiy adaptatsiya dasturlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi qayta jinoyatchilikka sabab bo'luvchi omillardan biridir.

2. Moddiy-texnik bazaning eskirganligi

Ba'zi jazoni ijro etish muassasalarida infratuzilmaning zamonaviy talablarga to'liq javob bermasligi sanitariya-gigiyena holati va xavfsizlik tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

3. Penitensiar psixologiya institutining zaifligi

Mahkumlarning ruhiy holatini monitoring qilish va individual yondashuv asosida ishlash tizimi yetarli darajada shakllanmagan. Bu esa tarbiyaviy ishlarning samaradorligini pasaytiradi.

4. Raqamlashtirish jarayonining sustligi

Elektron monitoring, biometrik identifikatsiya va yagona elektron ma'lumotlar bazasi kabi zamonaviy texnologiyalarni joriy etish darajasi hali ham pastligicha qolmoqda.

Xorijiy davlatlar tajribasi

Rivojlangan davlatlar penitensiar tizimida mahkumlarni tuzatish va rehabilitatsiya qilish asosiy maqsad sifatida qaraladi.

Masalan:

Norvegiyada turmalar "ochiq turdagi" tizim asosida faoliyat yuritib, mahkumlarni jamiyatga moslashtirishga yo'naltirilgan;

Germaniyada probatsiya va psixologik yordam mexanizmlari yuqori darajada rivojlangan; Yaponiyada intizom, mehnat va ma'naviy tarbiya asosiy tuzatish vositasi hisoblanadi. Mazkur tajribalar jazoni ijro etish tizimini insonparvarlashtirishning muhimligini ko'rsatadi.

TURMALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

1. Resotsializatsiya institutini rivojlantirish

Mahkumlarni:

kasb-hunarga o'qitish;

tadbirkorlikka jalb qilish;

psixologik treninglar tashkil etish orqali jamiyatga moslashtirish zarur.

2. Probatsiya institutini kengaytirish

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni keng qo'llash turmalardagi ortiqcha yuklamani kamaytiradi hamda mahkumlarning ijtimoiy aloqalarini saqlab qolishga xizmat qiladi.

3. Penitensiar tizimni raqamlashtirish

Quyidagi texnologiyalarni joriy etish maqsadga muvofiq:

elektron nazorat tizimlari;

biometrik monitoring;

raqamli ma'lumotlar bazasi;

sun'iy intellekt asosidagi xavfsizlik tizimlari.

4. Xodimlarning professional tayyorgarligini oshirish

Penitensiar tizim xodimlari uchun:

inson huquqlari;

konfliktologiya;

penitensiar pedagogika;

psixologik kommunikatsiya bo'yicha maxsus treninglar tashkil etilishi lozim.

5. Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish

Fuqarolik jamiyati institutlari va Ombudsman vakolatlarini kengaytirish orqali jazoni ijro etish muassasalarida shaffoflik va qonuniylikni ta'minlash mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, turmalar jazoni ijro etish tizimining muhim instituti sifatida jamiyatda qonuniylik va huquq-tartibotni ta'minlashda alohida o'rin tutadi. Biroq zamonaviy demokratik jamiyatda turmalarning asosiy vazifasi faqat jazolash emas, balki mahkumlarni tuzatish va jamiyatga qayta moslashtirishdan iborat bo'lishi kerak.

Shu nuqtayi nazardan penitensiar tizimni insonparvarlashtirish, xalqaro standartlarni joriy etish, raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish hamda resotsializatsiya mexanizmlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur islohotlar nafaqat jazoni ijro etish samaradorligini oshiradi, balki jamiyatda qayta jinoyatchilikning kamayishiga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-ijroiya kodeksi.
3. O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonuni.
4. BMTning "Mahkumlar bilan muomala qilishning minimal standart qoidalari" (Nelson Mandela Rules).
5. Rustamboyev M.X. Jinoyat-ijroiya huquqi. – Toshkent.
6. Saidov A.X. Inson huquqlari nazariyasi. – Toshkent.
7. Penitensiar tizim faoliyatiga oid ilmiy maqolalar va monografiyalar.

